

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ТА СУМІЖНИХ ПРАВ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Позова Д.Д.,

спеціаліст науково-дослідної частини

Національного університету «Одеська національна юридична академія»

У статті розглядаються загальні засади правового регулювання відповідальності за порушення авторських та суміжних прав у США. На підставі аналізу першоджерел вивчаються цивільно-правові засоби захисту порушених прав, а також міри кримінальної відповідальності за злочини у сфері авторського права.

Ключові слова: авторське право, фактичні збитки, нормативні збитки, прибуток, добросовісне використання, позбавлення волі.

В статье рассматриваются общие основы правового регулирования ответственности за нарушение авторских и смежных прав в США. На основе анализа первоисточников изучаются гражданско-правовые средства защиты нарушенных прав, а также меры уголовной ответственности за преступления в сфере авторского права.

Ключевые слова: авторское право, фактические убытки, нормативные убытки, прибыль, добросовестное использование, лишение свободы.

The article is dedicated to the general principles of legal regulation of the liability for copyright and related rights infringements in the USA. Civil remedies for

violated rights and measures of criminal responsibility for offenses against copyright are researched in the article under the primary sources analysis.

Keywords: copyright, actual damages, statutory damages, profits, fair use, imprisonment.

Відповідно до щорічного звіту Special 301, опублікованого у 2011 році Офісом Торговельного представника США, Україна залишається у списку країн, що потребують нагляду (Watch List). В основу цього звіту покладена оцінка стану ефективності й адекватності захисту прав інтелектуальної власності у країнах – торговельних партнерах США. При цьому Сполучені Штати закликають Україну працювати над виконанням заходів, визначених у Плані дій у сфері захисту прав інтелектуальної власності, прийнятому у ході Третього засідання Українсько-Американської ради з питань торгівлі та інвестицій, а саме: стосовно внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права», покращення правозастосування, а також використання урядовими установами неліцензійного програмного забезпечення.

З огляду на співробітництво України та США у сфері забезпечення належного захисту прав інтелектуальної власності, дослідження проблем захисту авторських та суміжних прав на вітчизняному просторі має відбуватися з урахуванням досвіду зарубіжних країн і, перш за все, США, які мають багаторічну історію становлення та розвитку авторського права. До того ж законодавство США у сфері охорони та захисту авторського права відзначається стрімкістю реагування на появу все нових і нових можливостей у світі цифрових технологій, які сприяють порушенням прав інтелектуальної власності.

Деякі аспекти регулювання охорони та захисту авторських відносин у США порушувалися, у тому числі в рамках порівняльно-правового аналізу, в наукових працях як російських, так і вітчизняних правників: О.Л. Алфьорова, О.О. Вілінова, С.М. Злепко, О.О. Дворянкіна, Ю.А. Караулової, К.Б. Константінова, С.М. Мірзояна, І.С. Тимчика, С.В. Тимчика та ін. Разом із тим, недостатньо уваги було приділено питанням правового регулювання відповідальності за порушення авторських і суміжних прав у США.

Метою даної статті є визначення загальних засад правового регулювання відповідальності за порушення авторських та суміжних прав у США.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання:

- проаналізувати положення першоджерел федерального законодавства США, які встановлюють відповідальність за порушення авторських та суміжних прав;
- визначити та надати характеристику цивільно-правовим засобам захисту порушених прав, а також мірам кримінальної відповідальності за злочини у сфері авторського права відповідно до федерального законодавства США.

Суміжні права (related rights) та права авторів (author's rights) в англійському та американському праві складають авторське право, яке позначається терміном "copyright" (дослівно – право копіювання). Правовому регулюванню авторського права у США присвячений розділ 17 Кодексу Законів Сполучених штатів Америки [1], який являє собою компіляцію та кодифікацію всіх загальних і постійних федеральних законів та у цілому складається з 51 розділу. Глава 5 зазначеного розділу під назвою «Порушення авторського права і засоби захисту права» регламентує судові заборони, накладення арешту, відшкодування збитків, відповідальність держави і посадових осіб державних органів тощо.

Перш за все, слід зазначити, що закон розуміє під порушенням авторських прав порушення будь-яких виключних права власника авторського права чи права на авторство і цілісність твору, у тому числі імпорту копій або звукозапису без дозволу правовласника. В остан-

ньому випадку несанкціоноване ввезення копій або звукозаписів, придбаних за кордоном, є порушенням виключного права на розповсюдження за певних обставин.

За порушення авторського права законодавство США передбачає цивільну та кримінальну відповідальність. Так, відповідно до статті 504 розділу 17 Кодексу Законів США особа, яка порушила авторські та суміжні права, несе відповідальність за фактичні збитки, спричинені правовласнику, та будь-який додатковий прибуток, отриманий нею (actual damages and profits), або за встановлені на підставі закону (нормативні) збитки (statutory damages). Диспозиція цієї норми є альтернативною, і саме правовласнику належить право обирати спосіб захисту своїх порушених прав. Отже, позивач у відповідній справі не зобов'язаний подавати докази, що підтверджують розмір фактичних збитків і отриманий відповідачем прибуток, та може обрати положення закону про мінімально встановлені збитки як підставу для своїх вимог. Варто зауважити, що під додатковим прибутком розуміється будь-який отриманий правопорушником прибуток, пов'язаний із скоєним протиправним діянням та який не враховується при визначенні фактичних збитків. Для його встановлення правовласник має надати лише докази на підтвердження валового доходу правопорушника, у той час як останній повинен довести витрати, на які підлягає зменшенню його валовий дохід, та частину прибутку, пов'язаного з іншими факторами, ніж захищена авторським правом робота.

Таким чином, присудження збитків та присудження прибутку переслідують різну мету: у першому випадку – відшкодування втрат, яких зазнав правовласник внаслідок порушення його прав, а у другому – запобігання несправедливому збагаченню правопорушника внаслідок протиправного діяння. У випадку, коли прибуток відповідача не є чимось більшим, ніж мірою завданих правовласнику збитків, передбачається відшкодування лише збитків. Якщо ж правовласник зазнав збитків, які не знайшли відображення у прибутку правопорушника, чи якщо пов'язаний із порушенням авторських та суміжних прав прибуток не служить мірою завданих збитків, закон допускає відшкодування кожного з них.

Щодо нормативних збитків, то правовласник може обрати їх присудження, замість відшкодування фактичних збитків і прибутку, у будь-який час до ухвалення остаточного рішення у справі. Разом із тим, правовласник не може вдатися до стягнення нормативних збитків у випадку, якщо робота ще неопублікована і правопорушення почалося до дати набрання чинності її реєстрації, а також у випадку, якщо робота опублікована, але порушення почалося після першої публікації і до дати набрання чинності його реєстрації, крім випадків здійснення реєстрації протягом пільгового періоду у три місяці після першої публікації (стаття 412 розділу 17). Це положення застосовується до творів як американського, так і закордонного походження. Таким чином, правовласнику, який зареєстрував своє право, надається право скористатися спеціальними засобами захисту свого порушеного права у вигляді відшкодування нормативних збитків. Виключення стосовного реєстрації протягом пільгового періоду було зроблено законодавцем для тих робіт, що заслуговують на висвітлення у пресі, або раптово популярних робіт, права на які можуть бути порушені щойно, як вони будуть опубліковані, та перш, ніж власник матиме достатню можливість зареєструвати своє право [2].

Як загальне правило, закон визначає граничний розмір таких збитків у сумі не менше 750 доларів США та не більше 30 тис. доларів США за всі порушення,

що складають протиправне діяння, відносно будь-якої роботи, за які правопорушник відповідає самостійно або за які двоє чи більше правопорушників відповідають солідарно. Зазначене положення потребує додаткового пояснення. Так, правопорушник авторських та суміжних прав на одну роботу несе відповідальність у межах однієї грошової суми від 750 доларів США до 30 тис. доларів США незалежно від того, скільки протиправних дій входять до складу правопорушення та чи вчинялися ці дії окремо або серійно. Те ж саме відбувається у випадку скоєння порушення двома чи більше особами, які в межах зазначеної суми відповідатимуть як солідарні боржники. Якщо ж предметом судового розгляду є порушення авторських прав відносно двох чи більше окремих і незалежних робіт, то нормативні збитки присуджуються за кожну із них. У такому разі граничний розмір відшкодування становитиме щонайменше від 1500 до 60 тис. доларів США. Однак подібне збільшення граничних розмірів нормативних витрат не відбувається за наявності декількох правовласників, декількох виключних прав чи декількох реєстрацій. Крім того, визнано, що для цілей даної норми всі частини компіляції або похідної роботи утворюють одну роботу.

Конкретний розмір встановлених на підставі закону збитків визначається на розсуд суду. При цьому положення статті 504 жодним чином не перешкоджають суду брати до уваги докази на підтвердження фактичних збитків чи прибутку відповідача при визначенні у зазначених межах розміру нормативних збитків.

Крім того, у законі передбачено виняткові випадки, коли суд може збільшити встановлений законом розмір максимального відшкодування нормативних збитків до 150000 доларів США чи зменшити їх мінімальний розмір до 200 доларів США залежно від встановлення факту скоєння правопорушення умисно або без умислу. При цьому тягар доказування наявності умислу покладатиметься на правовласника, у той час як правопорушник має довести свою невинуватість.

Можливість перерахування судом встановлених законом збитків передбачена також у будь-якому випадку, коли правопорушник вірив і в нього були достатні підстави вважати, що використання ним захищених авторським правом робіт було добросовісним у відповідності до статті 107 розділу 17 цього Кодексу. Так, наприклад, не вважається порушенням авторського права добросовісне використання захищеної авторським правом роботи, у тому числі використання шляхом відтворення у вигляді копій та звукозаписів чи будь-якими іншими способами, визначеними в законі, для таких цілей, як критика, коментарі, повідомлення новин, навчання (у тому числі виготовлення численних копій для використання у класі) або дослідження. При визначенні того, чи є використання твору в будь-якому конкретному випадку сумлінним, враховуються наступні фактори:

- мета і характер використання, зокрема чи носить таке використання комерційний характер, чи переслідує некомерційні освітні цілі;
- природа захищених авторським правом робіт;
- кількість і сутність (у тому числі розмір та якість) частини роботи, яка використовується у зв'язку з авторським правом в цілому (наприклад, чи становить частина «серце» усієї роботи);
- ефект від використання на потенційному ринку чи цінність роботи, яка охороняється авторським правом.

Суди збалансовують ці чинники, роблячи акцент на четвертому, однак рішення суду можуть бути непередбачуваними. Пародія може бути захищена під виглядом сумлінного використання у випадку, коли користувач насправді надає коментар або критикує захищений авторським правом матеріал, навіть якщо від використан-

ня ним отримується прибуток [3].

Той факт, що робота не опублікована, не виключає визнання використання справедливим, якщо такий висновок зроблено з урахуванням усіх перерахованих вище факторів.

Слід зауважити, що зменшення розміру нормативних збитків може бути здійснено судом у випадку добросовісного використання, якщо правопорушником був:

співробітник або агент некомерційної освітньої установи, бібліотеки або архіву, які діяли в межах своєї роботи, або сама установа, бібліотека чи архів, що скоїли правопорушення шляхом відтворення роботи у вигляді копій або звукозапису, або

громадська організація радіомовлення чи особа, як регулярний учасник некомерційної діяльності громадської організації радіомовлення, які порушили авторське право шляхом виконання опублікованого недрематичного літературного твору або шляхом відтворення програми, яка містить в собі виконання такого твору.

Крім того, у цілях зменшення мінімально встановленого розміру нормативних збитків у підрозділі (с)(3) статті 504 закріплено, що спростованню презумпцією буде вважатися скоєння правопорушення умисно, якщо порушник, або особа, яка діяла спільно з порушником, свідомо надала чи призвела до надання по суті неправдивої контактної інформації реєстратору доменних імен, відділу реєстрації доменних імен або іншому реєстраційному органу доменних імен під час реєстрації, підтримки чи продовження доменного імені, яке використовувалося у зв'язку із правопорушенням. Термін «доменне ім'я» вживається тут у значенні, наведеному у статті 45 Закону США для забезпечення реєстрації та захисту торгових марок, використовуваних у комерційній діяльності, для виконання положень певних міжнародних конвенцій, а також для інших цілей, затвердженого 5 липня 1946 (відомий під назвою «Закон про торгову марку 1946 року»). Зокрема, під доменним ім'ям розуміється будь-які буквено-цифрові позначення, які зареєстровані або зазначені реєстратором доменних імен, відділом реєстрації доменних імен або іншими органами реєстрації доменних імен як частина електронної адреси в мережі Інтернет.

На додаток до присудження вищезазначених збитків позивач також наділений правом отримати додаткову компенсацію у вигляді двократного розміру ліцензійного збору за використання відповідачем роботи, захищеної авторським правом, за попередній період, але не більше трьох років. Це положення застосовується в тому разі, коли суд дійде висновку, що у відповідача не було достатніх підстав вважати, що використання ним захищених авторськими правами робіт не було порушенням авторських та суміжних прав відповідно до параграфу 5 статті 110 розділу 17 Кодексу Законів США.

Що стосується кримінальної відповідальності за порушення авторського права, то слід зазначити наступне. У статті 506 розділу 17 Кодексу Законів США визначено чотири види злочинів, які підлягають судовому переслідуванню відповідно до закону: 1) умисне порушення для отримання вигоди; 2) шахрайське використання позначки про авторські права; 3) шахрайське видалення позначки про авторські права; 3) введення в оману у зв'язку із заявкою на реєстрацію авторського права.

У першому випадку склад злочину буде мати місце, якщо порушення було скоєно:

- з метою одержання комерційної переваги чи особистої фінансової вигоди;
- шляхом відтворення або розповсюдження, у тому числі за допомогою електронних засобів, протягом будь-якого 180-денного періоду, однієї або більше копій чи звукозаписів однієї або більше захищених автор-

ським правом робіт, загальна роздрібна вартість яких перевищує 1000 доларів США; або

– шляхом розповсюдження роботи, яка готується для комерційного поширення, шляхом надання доступу до неї у комп'ютерній мережі представникам громадськості, якщо порушник знав або повинен був знати, що робота була призначена для комерційного розповсюдження.

Необхідним елементом суб'єктивної сторони складу злочину є наявність умислу. Санкції за цей вид злочину визначені у розділі 18 Кодексу законів США під назвою «Злочини та кримінальний процес». При цьому порушення авторського права віднесено до категорії злочинів, пов'язаних із викраденням майна. Згідно із статтею 2319 за умисне порушення авторського права для отримання вигоди призначається покарання у вигляді позбавлення волі та (або) штрафу. Строк позбавлення волі диференціюється залежно від характеру вчинених протиправних дій, наявності обтяжуючих обставин (наприклад, вчинення злочину повторно), кількості виготовлених примірників та їх загальної роздрібно вартості. Щонайменше він становить 1 рік, щонайбільше – 10 років.

Відповідно до статті 2319 передбачені в ній міри покарання за умисне порушення авторського права для отримання вигоди застосовуються на додаток до будь-яких інших положень розділу 17 Кодексу або іншого закону. Таким чином, притягнення злочинця до кримінальної відповідальності, не перешкоджає правовласнику застосувати розглянуті вище цивільно-правові засоби захисту свого порушеного права. До того ж підрозділ (b) статті 506 передбачає застосування судом конфіскації, знищення та реституції на додаток до основної міри покарання.

Шахрайське використання позначки про авторські права передбачає розміщення зі злим умислом на будь-якій статті такої позначки чи слів подібного змісту або

публічне розповсюдження чи імпорт для публічного розповсюдження будь-якої статті, яка містить такі позначення чи слова, якщо порушник знав про їх фальшивість. Максимальний розмір штрафу за цей вид злочину становить 2500 доларів США.

Аналогічна міра покарання встановлена за видалення чи зміну із шахрайським наміром будь-якої позначки про авторські права, що міститься на копії захищеного авторським правом твору, а також за свідоме введення в оману щодо істотних фактів у заявці на реєстрацію авторського права чи будь-якій письмовій заяві, поданій у зв'язку із зазначеною заявою.

На підставі викладеного, можна зробити висновок, що федеральне законодавство США забезпечує належний захист порушених авторських прав відповідно до міжнародних стандартів. Передбачений рівень відповідальності співвідноситься із характером протиправних діянь, що посягають на чужі об'єкти права інтелектуальної власності, та їх негативними наслідками для правовласників і держави в цілому. Цивільно-правова відповідальність в повній мірі виконує компенсаційну функцію, спрямовану на відновлення порушених майнових прав суб'єкта авторського права. Про це свідчать численні матеріали судової практики: результатами судових процесів є стягнення на користь правовласників величезних сум збитків або компенсацій. Як наслідок віднесення законодавцем злочинів у сфері авторських прав до категорії злочинів проти майна, міри кримінальної відповідальності є достатньо жорсткими. Таким чином, вони ефективно запобігають скоєнню подібних злочинів.

У подальшому перспективним вважаємо проведення порівняльного дослідження інституту відповідальності за порушення авторських і суміжних прав за законодавством України та США, результати якого матимуть не лише теоретичне, але й практичне значення з точки зору розроблення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The Code of Laws of the United States of America. – Режим доступу : <http://www.law.cornell.edu/uscode/text>.
2. 17 USC § 412 – Registration as Prerequisite to Certain Remedies for Infringement. Historical and Revision Notes: house report no. 94–1476. – Режим доступу : http://www.law.cornell.edu/uscode/text/17/412?quicktabs_8=2#quicktabs-8.
3. Frequently Asked Questions (and Answers) about Piracy or Copyright Infringement. – Режим доступу : <http://www.chillingeffects.org/piracy/faq.cgi#QID143>.